

Відгук
офіційного опонента на дисертацію
ПРАЧЕНКО Олени Костянтинівни
**«Розвиток гендерної толерантності при вирішенні міжособистісних
конфліктів у юнацькому віці»,**
заявлену на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук
за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Дисертація дійсно присвячена дослідженню гендерної толерантності як механізму подолання міжособистісних конфліктів в юнацькому віці. План структурований, позбавлений повторів, незавершених формулювань, а тому потенційно передбачає доказову логістику у викладі інформації. У цьому пошуковому контексті передовсім привертають дослідницьку увагу п. 1.2 (розділ 1), пп. 2.2. і 2.3 (розділ 2), п. 3.2 (розділ 3).

Збалансованими у своїх пізнавальних смислах є настанови про «об'єкт – предмет – завдання – дослідження». У методологічній основі дослідження вартісною є актуалізація наукових уявлень І.С. Кона, творчий доробок якого про психологію юнацького віку (тільки у більш ранньому віковому інтервалі, що пов'язано з невизначеними досі тлумаченнями меж окремих вікових періодів життєвого шляху людини) зараз поступово стає напівзабутих інформаційним сегментом, незважаючи на те, що ще у 1970-тих рр. він одним із перших у психологічній науці системно розглядав його різнопланові особливості.

Здобувачка у вступі 1) декларує свою дослідницьку пріоритетність про сутність гендерної толерантності юнацтва у широкому інформаційному діапазоні «від осмислення цього феномена як інтегральної особистісної властивості людини, що виявляється у спрямованості на самоаналіз і саморозвиток гендерної ідентичності, – до розроблення моделі» (тут, однак, варто було уточнити, про яке саме модель йдеться – структурно чи структурно-функціональну?), 2) зауважує про уточнення смислів щодо структури гендерної толерантності, психологічні засоби її ефективного розвитку при розв'язанні міжособистісних конфліктів тощо.

Звісно, що для формулювання таких суджень мають бути відповідні вагомим дослідницькі аргументи. Відповідно, у розділі 1 здобувачка пробує простежити етимологію поняття «толерантність» (п. 1.1). Відрадно, що тут вона спочатку оперує матеріалом різних тематичних словників, а вже потім аналізує тематичні наукові підходи (когнітивний, біхевіористський, гуманістичний, крос-культурний, інтегральний, особистісний), виокремлює у «толерантності» типологію, види, аспекти тощо (також у супроводі необхідних аналітико-синтетичних узагальнень).

Багатообіцяючими та оптимістичними у О. Праченко постає 1) судження-передумова, що гендерна проблематика і гендерний підхід поступово набувають свого окремого дослідження (з такою світоглядною позицією варто погодитися через деформації в гендерній ідентифікації, коли порушується

природний баланс у взаєминах між статями), де існують власні ключові категоріальні поняття (С. 29) і, як наслідок, 2) один із висновків, що «...гендерний підхід до трансформації відносин у соціальних структурах здатний вивести їх на якісно інший рівень...» (С. 31). Зрештою, попередні власні узагальнення про сутність гендерної толерантності здобувачка відображає у табл. 1.2 з потрібним текстовим коментарем (С. 38–41) та посиланням зокрема на конкретні наукові уявлення інших дослідників.

П. 1.3 розділу 3 є завершальним інформаційним базисом для з'ясування провідних пізнавальних дослідницьких напрямків (як приклад: це тематичні посилання знову-таки на наукові уявлення авторитетних дослідників про психологічні особливості юнацького віку; аналіз змісту конфліктної протидії, зокрема ролі статевих відмінностей поведінки у конфліктній ситуації; зміни у структурі гендерних ролей тощо).

Актуальним є звернення О. Праченко до функціональної значущості «стереотипів» як здатності людини «...узагальнено оцінювати навколишній світ... основою для некритичних висновків» (С. 48) (характерно, що цей феномен із запропонованою авторською типологією є одним з найважливіших смислових конструктів даного дослідження. – табл. 1.3). Надалі після розгорнутого аналітичного масиву, який загалом сприймається як завершений інформаційний контент, несподіваним для нас є тлумачення здобувачки, згідно з яким «...виховувати гендерну толерантність необхідно саме у юнацькому віці (С. 53. – чому саме у цьому віковому періоді? а передовсім попередні вікові періоди?»).

Усе ж підсумковий інформаційний аспект (висновки до розділу) дозволяють погодитися, що здобувачка виокремила пізнавальні пріоритети для побудови емпіричної частини дослідження (як приклад: «Гендерна толерантність ...в юнацькому віці розглядається як контролюючий та формуючий елемент гармонійної статево-рольової діяльності» (С. 55).

Назва розділу 2 співзвучна назві п. 1.3. (розділ 1), у чому ми вбачаємо закономірний інформаційний перехід між теоретичною та емпіричними текстовими частинами. Тут окремо сформульовані мета і завдання емпіричного дослідження, хоча завдання 3-є вбачається більше процесуальним, ніж спрямованим на результат; вказується його послідовна пошукова етапність зі своїми пізнавальними домінантами, але без вказівки календарних термінів.

Викликають інтерес показники становлення гендерної толерантності та її зв'язок з іншими видами толерантності в юнацькому віці, а також інтерпретація змісту, хоча тут ми маємо окремі ремарки, висловлені в одному із зауважень. Водночас, оперуючи такою емпіричною інформацією, способами її статистичної обробки, здобувачка, судячи з аналітичних фрагментів, усвідомлює власну відповідальність і добросовісність за достовірність наведених результатів, зміст яких справді привертає дослідницьку увагу. Тут концентрується вагомий сегмент інформаційної наукової новизни (як приклад: табл. 1.2, 2.2; потім – матеріал про рівні етнічної толерантності, що зараз особливо важливо у ситуації сучасних загрозливих соціальних викликів). Нам імпонує твердження здобувачки, що гендерну толерантність необхідно

аналізувати з позиції структурності, оскільки її прояви є результатом не лише особистісних якостей суб'єктів спілкування і взаємодії, а також зіставлення компонентів розвитку (йдеться про п. 2.3, зміст якого у розділі 2 є загалом найбільш збалансованим). Це справді актуально, оскільки так окреслюються конкретні перспективи вивчення виокремлених структурних складових (емоційної, когнітивної, поведінкової).

Загалом, не вдаючись у наступну деталізацію інтерпретації інформації з відповідними висновками, зауважимо, що здобувачка має на це потенційне право, але, звісно, з умовою формулювання необхідної доказової аргументації, що вона зрештою пробує робити, як приклад, з допомогою ілюстрацій і таблиць (п. 2.3), спрямувавши свої дослідницькі зусилля на вияв у юнацтва специфіки впливу схильності до міжособистісних конфліктів на гендерну толерантність (п. 2.4). І насамкінець, висновки до розділу відображають його базовий зміст, хоча їх бажано формулювати на вищому рівні узагальнень.

Провідні смисли розділу 3 – це тематичні 1) розвивально-корекційна програма і 2) методичні рекомендації психологам та викладачам закладів вищої освіти. За формою і змістом його виклад інформації схожий з викладом розділу 2, коли здобувачка прагне забезпечити текстовому матеріалу доказовий ілюстративний супровід. Основна пізнавальна настанова розділу – обґрунтування гендерної толерантності як інтегральної особистісної властивості, яка виявляється у спрямованості на самоаналіз і саморозвиток гендерної ідентичності (п. 3.1), з чим ми погоджуємося. Імпонує мета обох прикладних розвивальних інструментів з акцентованим вживанням терміну «активізація», заявлених принципів розроблення структурованого змісту, смисловий задум сформульованих завдань. Крім того, тут закладена реальна можливість прогнозування результатів їхнього використання, про що здобувачка досить обережно висловлюється. Загалом, у названому розділі ми дійсно маємо авторський інтелектуальний продукт, який спроможний у повсякденній професійній діяльності психолога та педагога забезпечити урівноважені поважливі особистісні взаємини між суб'єктами навчання і виховання, а, значить, так само – продуктивність праці, зберегти та зміцнити фізичне і психічне здоров'я.

Отже поставлені завдання дослідження загалом є виконаними. У підсумкових висновках, які з ними зіставляються, знаходиться необхідна інформація про отримані результати.

Водночас зауважимо, що у дослідженні є окремі інформаційні моменти, які потребують або уточнення, або додаткового роз'яснення:

1. Який максимальний віковий діапазон юнацького віку перебуває у сфері дослідження, як варіюється його кількісний склад й настільки отримані емпіричні результати (йдеться, передовсім про розділ 2) відображають «констатацію фактів» і «динаміку досліджуваного явища»?

2. У чому полягає логістика розділу 1 (текстовий перехід від концептуальних тлумачень до змісту табл. 1.1: йдеться про протиставлення, продовження, порівняння тощо викладу такої інформації (наприклад, як зіставляються гуманістичний та екзистенційно-гуманістичний підходи?).

3. Якими пізнавальними настановами керувалася здобувачка, обираючи в якості теоретичних передумов розроблення своєї дослідницької теми саме такі наукові підходи, та яка тривалість методичних дослідницьких етапів?

4. Наскільки доказовими є окремі емпіричні дані (приклад: йдеться про загальні показники гендерної толерантності, отримані з допомогою шкали «гендерна толерантність» методики «ВІКТИ» та види і компоненти толерантності / інтолерантності» в авт. Г. Л. Бардієра), встановлені через застосування однієї методики і без варіативних ситуацій, а, значить, наскільки переконливою є їхня наступна інтерпретація (аналогічно можна сказати про індекс толерантності досліджуваних за методикою «Індекс толерантності»)?

5. Стверджуючи про результативність формувального експерименту виникає необхідність увиразнення констатувального експерименту (приклад: які його дані у розділі 2 стали пріоритетними для формування змісту розділу 3?).

Розуміння окремих текстових фрагментів ускладнюється через орфографічні, стилістичні та семантичні недоречності, наприклад: «...зростання та суперечливість в потоці інформації інноваційних технологій». – С. 1 автореферату; або – мета дослідження є симбіозом завдань, які потім окремо формулюються у тексті; «...терпимість як терпиме ставлення...». – С. 20 дисертації; посилання на С.І. Ожегова?) тощо.

Висловлені зауваження загалом не впливають на схвальне оцінювання дисертаційної роботи, яка дійсно виокремлює нові дослідницькі перспективи у названій психологічній тематиці. Констатуємо змістову відповідність між теоретичною та емпіричною текстовими частинами. Стиль викладу запрошує читача-опонента до діалогу, а, значить, роздумів, дискусій, пошуків нових шляхів окресленої проблематики.

Підсумкові висновки зіставляються із сформульованими завданнями.

Додатки дозволяють увиразнити текстовий виклад.

Дослідження має наукову новизну, теоретичне значення й практичну цінність. Його основні положення відображені в авторефераті та достатній кількості авторських публікацій, які відповідають змісту дисертації.

Як висновок, дослідження «Розвиток гендерної толерантності при вирішенні міжособистісних конфліктів у юнацькому віці» відповідає вимогам МОН України, які ставляться до кандидатських дисертацій, а його авторка, ПРАЧЕНКО Олена Костянтинівна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології особистості та соціальних практик
Київського університету імені Бориса Грінченка,
Заслужений працівник освіти України

В.М. ПОЛЩУК